

Omzet dienstverlening neemt weer toe

Het ING Economisch Bureau verwacht dat de omzet in zakelijke dienstverlening¹ in 2010 uitkomt op 115 mld. euro (+ 1,3%) en in 2011 op 117 mld. euro (+ 2,0%). Over geheel 2009 daalde de omzet in de zakelijke dienstverlening met 3,5%. In eerste instantie wordt de groei vooral gedreven door vroegcyclische branches zoals het uitzendwezen en de ICT-dienstverlening. In 2011 haken de andere subsectoren aan.

Grootste subsectoren het meest volatiel

De grootste subsectoren binnen de zakelijke dienstverlening zijn ICT-dienstverlening, de uitzendbranche en architecten- en ingenieursbureaus, die samen iets minder dan de helft (48%) van de totale omzet voor hun rekening nemen (tabel 1). In de drie jaar voorafgaand aan 2009 zijn het de grootste subsectoren die gemiddeld de hoogste groei hebben doorgemaakt. In het bijzonder de uitzendbranche die in 2002 nog slechts een aandeel van 10% had tegenover een aandeel van 18% in 2009. Juridische dienstverlening is qua omzetontwikkeling de meest stabiele sector. Dit betekent dat deze sector minder dan gemiddeld groeit in tijden van welvaart, maar ook nog een gematigde groei laat zien in tijden van crisis.

De zwaarste klappen over 2009 zijn in de flexmarkt gevallen. Daar daalde de omzet met ongeveer 13% gemiddeld over het hele jaar. Dit is inclusief arbeidsbemiddeling en payroll. De uitzendbureaus presteerden nog slechter dan de hele subsector. In het derde kwartaal kwam het keerpunt waarbij de daling van de omzet minder groot was dan voorheen. Het export gedreven economische herstel zorgt weer voor een geringe toename in de vraag naar uitzendkrachten in exporterende sectoren zoals transport en industrie. 2010 zal een onzeker jaar zijn, waardoor bedrijven eerder uitzend- dan vaste krachten zullen aannemen. Daarom verwacht ING Economisch Bureau dat de uitzendbranche dit jaar groeit met 3,5%. Deze

groei zal naar verwachting doorzetten in 2011.

Architectenbureaus krijgen het in 2010 nog moeilijk zolang investeringen in de bouw achterblijven. Ingenieursbureaus konden in 2009 nog interen op hun voorraad opdrachten, maar zullen het in 2010 zwaar krijgen als gevolg van de negatieve ontwikkeling in bedrijfsinvesteringen. Pas in 2011 zal voor beide branches enig herstel optreden wanneer (bouw)investeringen geleidelijk weer aantrekken.

Onze verwachtingen voor de juridische dienstverlening zijn fors beter dan voor de zakelijke dienstverlening als geheel met 3,1% groei in 2010. Het notariaat drukt de verwachtingen. Ook in 2010 zal het aantal huizentransacties nog krimpen (met circa 3%), maar incassobureaus en juridische dienstverleners gericht op arbeidsrecht krijgen ook dit jaar nog een hoop werk door aanhoudende financieringsproblemen, faillissementen en ontslagen (in 2010 zal de werkzame beroepsbevolking met ongeveer 2% krimpen).

De omzet in de accountancy en administratieve dienstverlening groeit in 2010 naar verwachting met 2,9%. De vraag naar accountantsdiensten is relatief conjunctuur ongevoelig. Dit komt mede doordat er vaak contracten voor meerdere jaren worden afgesloten. De adviesgeoriënteerde bureaus moeten het echter ontgelden. Zo nam hun omzet in het 3de kwartaal van 2009 met ruim 10% af. Advieskosten vormen een welkome bezuinigingspost voor bedrijven. Ook is het aantal fusies en overnames ingezakt. Daarnaast daalt de vraag naar administratieve werkzaamheden van accountantskantoren. Via internetboekhouden gaan steeds meer bedrijven administratieve taken zelf uitvoeren. Deze trend wordt versterkt door de economische crisis. Het huidige economische klimaat legt dus nog meer nadruk op de noodzaak tot meegroeien in het digitale tijdperk.

¹ exclusief verhuur en handel in onroerend goed en financiële dienstverlening

Tabel 1 Omzet en verwachting van omzetontwikkeling in zakelijke dienstverlening

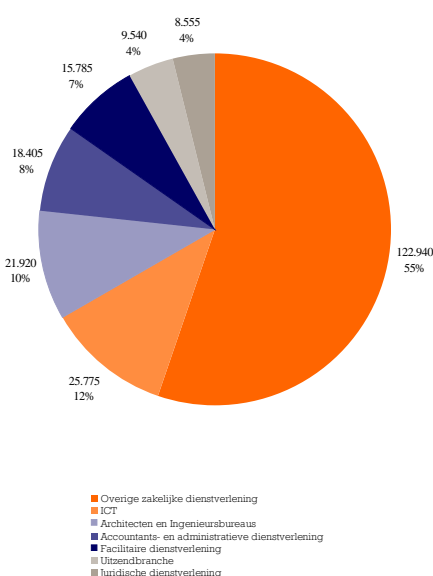
	Omzet 2009 (€ mld.)	Gem. groei 06-08	2009*	2010*
Accountancy- /administratieve dienstverlening	9,4	4,2%	2,7%	2,9%
Juridische dienstverlening	5,3	4,4%	0,5%	3,1%
ICT	22,1	10,0%	-2,7%	2,8%
Uitzendbranche	21,4	16,9%	-13,1%	3,5%
Architecten en Ingenieursbureaus	14,1	8,1%	1,0%	-4,3%
Facilitaire dienstverlening	6,4	6,6%	2,1%	2,0%
Overige zakelijke dienstverlening	39,6	8,5%	-3,4%	0,6%
Totaal	118,3	9,6%	-3,5%	1,3%

Bron: CBS, ING Economisch Bureau, *Ramingen ING Economisch Bureau

Bedrijvengroei in zakelijke dienstverlening stagneert

De zakelijke dienstverlening is een hele diverse sector waar ruim 200.000 bedrijven actief zijn. De subsectoren ICT, architecten- en ingenieursbureaus en accountants- en administratiekantoren kennen de meeste bedrijven (figuur 1). De groep 'overige zakelijke dienstverlening' bestaat onder meer uit de reclamebranche, de reisbranche, managementorganisatiebureaus en researchinstellingen en is goed is voor iets meer dan de helft van de bedrijven.

Figuur 1 Aantal bedrijven in zakelijke dienstverlening per 1-1-2009

Het aantal bedrijven is in de periode 2006-2008 het sterkst gegroeid in het uitzendwezen en de ICT (tabel 2). Ondanks dat de uitzendbranche hard geraakt is, verwachten wij een geringe afname van het aantal uitzendbedrijven.

Dit komt doordat er veel één- of tweepitters actief zijn die vrij gemakkelijk hun bedrijven op non-actief kunnen zetten zonder dat liquidatie van het bedrijf noodzakelijk is.

De toename van het aantal bedrijven in de accountants- en administratieve dienstverlening en de juridische dienstverlening kan grotendeels worden toegeschreven aan de sterke groei van het aantal eenmanszaken en kleine kantoren. Dit geldt vooral voor boekhoudkantoren en voor advocatenkantoren en rechtskundig adviesbureaus. De crisis heeft vooral gevolgen voor de notariskantoren waarvoor wij een afname in het aantal bedrijven in 2009 en 2010 voorzien. Desalniettemin zal het aantal bedrijven in de juridische dienstverlening de komende jaren gestaag blijven groeien als gevolg van de verder toenemende juridisering van onze samenleving.

Tabel 2 Groei aantal bedrijven in zakelijke dienstverlening

	Gem. groei 06-08	Verwachte ontwikkeling* 2010-2011
Accountancy en administratieve dienstverlening	5,4%	+
Juridische dienstverlening	7,3%	+
ICT	12,8%	+
Uitzendbranche	13,2%	+
Architecten- en ingenieursbureaus	7,6%	-
Facilitaire dienstverlening	7,2%	-
Overige zakelijke dienstverlening	8,4%	n.v.t.
Totaal zakelijke dienstverlening	8,6%	+

*Een +, 0 of - betekenen respectievelijk een toename, weinig of geen verandering en een afname van het aantal bedrijven.

Bron: CBS

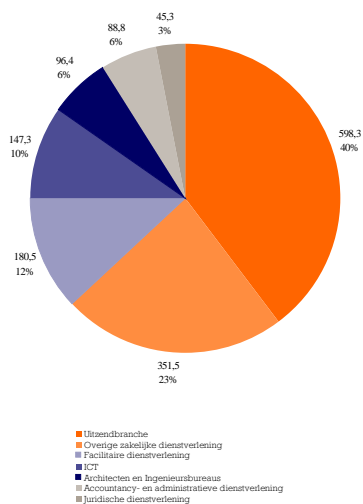
Binnen de facilitaire dienstverlening nam het aantal bedrijven het hardst toe in de particuliere beveiliging- en

schoonmaakbranche. Wij verwachten dat het aantal bedrijven minder hard zal groeien of zelfs zal afnemen in de komende jaren vanwege de consolidatie in deze subsector.

30.000 banen minder in 2010 bij grootste werkgever

De zakelijke dienstverlening telt ruim 1,5 miljoen banen (1-1-2009). Dat is ongeveer 20% van het totale aantal banen in Nederland en daarmee is de zakelijke dienstverlening de grootste werkgever van Nederland. In de afgelopen 10 jaar is de zakelijke dienstverlening sterk gegroeid en heeft sinds 2005 qua banen de handel en industrie achter zich gelaten. Verreweg de meeste banen zijn te vinden in het uitzendwezen, dat goed is voor bijna 40% totaal aantal werkplekken in de zakelijke dienstverlening (figuur 2). Andere grote subsectoren qua werkgelegenheid zijn de facilitaire dienstverlening en de ICT-dienstverlening.

Figuur 2 Banen van werknemers in zakelijke dienstverlening per 1-1-2009 (x1.000)

Het aantal banen in de ICT-dienstverlening is in de periode 2006-2008 het sterkst gestegen (gemiddeld 7,8%) (tabel 3). Het uitzendwezen en de facilitaire dienstverlening hadden als eerste in 2008 te maken met een krimp in het aantal banen. De andere subsectoren lieten in dat jaar nog wel een stijgend aantal banen zien. In 2009 vielen zware klappen in de drie grootste subsectoren (uitzend-, ICT- en facilitaire dienstverlening). In tijden van crisis bezuinigen bedrijven juist op deze zakelijke diensten. In totaal verdwenen er in 2009 in de zakelijke dienstverlening ongeveer 100.000 banen.

Het eerder genoemde herstel in de industrie en transport zorgt voor een lichtpuntje voor het aantal banen in de uitzendbranche. Wij verwachten daarom dat het aantal banen in de uitzendbranche licht zal toenemen maar nog ver-

der het niveau van 2007 en 2008 zal blijven. In 2010 zal het aantal banen in de zakelijke dienstverlening met ongeveer 30.000 afnemen.

Tabel 3 Procentuele groei banen in zakelijke dienstverlening

	2006	2007	2008
Accountancy en administratieve dienstverlening	4,0%	0,5%	5,3%
Juridische dienstverlening	3,9%	0,7%	3,0%
ICT	8,2%	7,5%	7,7%
Uitzendbranche	13,2%	5,4%	-4,5%
Architecten- en ingenieursbureaus	1,9%	5,8%	3,2%
Facilitaire dienstverlening	0,6%	2,1%	-0,3%
Overige zakelijke dienstverlening	-0,6%	3,7%	6,6%
Totaal zakelijke dienstverlening	5,6%	4,2%	1,1%

Tomek Pieśła
ING Economisch Bureau

Box 1 Herstel zit in de lucht voor uitzenders

De grote klappen zijn nu wel gevallen. De omzet daalt de laatste maanden minder hard dan de afgelopen twee jaar het geval was. En de uitzenders en detacheerders die overleven, hebben straks te maken met een groeiende markt mits zij de juiste keuzes maken. Zoals uit dit kwartaalbericht blijkt, zal 2010 een jaar worden waarin na een forse krimp in 2009 in 2010 het herstel wordt ingezet. Onzekerheid over de economische vooruitzichten bij werkgevers zorgt ervoor dat bedrijven op korte termijn eerder uitzend- dan vaste krachten zullen aannemen. Dit herstel zal het eerst zichtbaar zijn in de sectoren transport en industrie. Daarnaast verwacht ik op de lange termijn een groei van de markt voor flexwerkers, mede omdat bedrijven in toenemende mate gaan werken met een flexibele schil.

Je ziet dat juist die bedrijven die keuzes maken sterker uit de crisis komen. Specialisten gericht op een specifieke sector maar ook grotere spelers die gebruik maken van schaalvoordelen. Zeker in het geval dat je in een sector opereert die sterk wordt geraakt, is het essentieel dat je evenals je opdrachtgevers, werkt met een flexibele schil. Als het stormt moet je voldoende flexibel zijn in het aanpassen van de omvang aan de markt om op koers te blijven.

Bert Duurland
Sectormanager Zakelijke Dienstverlening

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Tomek Pieśla,
Sectoreconoom
020 65 23 390

Bert Duurland,
Sectormanager zakelijke
dienstverlening
020 65 22 863

Sasja van As-Winters,
Sectormanager zakelijke
dienstverlening
020 65 22 108

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/economischepublicaties

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.